

УДК 334.012.32.012.64:338.436.33:634

КЛАСТЕРНА МОДЕЛЬ ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ ПЛОДОЯГІДНОЇ ГАЛУЗІ

Л. Михайлишина, викладач

Уманський національний університет садівництва

Михайлишина Л. Кластерна модель виробництва та реалізації продукції плодоягідної галузі
Запропоновано кластерну модель організації виробництва та реалізації плодоягідної продукції на території Черкаської області як найбільш перспективний напрям підвищення конкурентоспроможності галузі.

Ключові слова: *плодоягідна галузь, конкурентоспроможність, кластер, ядро, кластероутворювальний блок, координаційний центр.*

Mykhaylyshyna L. The cluster model of the organization of production and sales berry-fruit products

The cluster model of the organization of production and sales berry-fruit products in the Cherkassy region as the most promising way to improve the competitiveness of the industry is proposed.

Key words: *competitiveness, berry-fruit industry, cluster, core, cluster-forming block, coordination center.*

Михайлишина Л. Кластерная модель производства и реализации продукции плодоягодной отрасли

Предложена кластерная модель организации производства и реализации плодоягодной продукции на территории Черкасской области как наиболее перспективный путь повышения конкурентоспособности отрасли.

Ключевые слова: *плодоягодная отрасль, конкурентоспособность, кластер, ядро, кластерообразующий блок, координационный центр.*

Постановка проблеми. Під агропромисловою кластеризацією розуміють концентрацію та спеціалізацію агропромислового виробництва з формуванням на обмеженій території замкнутих продуктових ланцюгів “виробництво – зберігання – переробка – реалізація сільськогосподарської продукції” на засадах інтеграції для одержання учасниками кластерів конкурентоспроможної продукції та підвищення їхньої прибутковості [1]. Відмінною рисою кластера є цільова підприємницька діяльність, у межах якого об’єднуються не лише виробничий, а й інноваційний бізнес, комплексне управління якістю продукції, сервісне обслуговування, а визначальними є прямі зв’язки між самостійними економічними об’єктами, що формуються для спільної діяльності з виробництва конкурентоспроможної продукції. Тобто особливістю кластерної моделі є вплив синергетичного ефекту на: 1) зростання продуктивності та якості через впровадження інновацій і 2) зниження витрат як всередині самого кластера,

так і в суміжних галузях економіки [1–5].

За останнє десятиліття у світовій практиці є багато прикладів формування та функціонування кластерів у різних сегментах економіки, проте механізм формування кластерів в аграрному секторі економіки України досліджено недостатньо, не вивчена можливість застосування ринкових інструментів за їх створення, не приділено належної уваги проблемам їх ефективного функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед публікацій, присвячених питанням кластерної моделі економіки, слід відзначити роботи А. Маршалла [4], М. Портера та Л. Янга [5], в яких розкрито роль кластерів в інноваційному розвитку промисловості, концептуальні принципи їх створення та функціонування. Також маємо низку публікацій, в яких висвітлюються проблеми впровадження та реалізації кластерної політики виробництва продукції агропромислового комплексу [1–3]. Водночас формування плодоягідного кластера як напрям підвищення

конкурентоспроможності всіх учасників виробництва, зберігання, переробки та реалізації плодів і ягід не було об'єктом спеціального вивчення і заслуговує на особливу увагу.

Постановка завдання. Завдання дослідження: 1) обґрунтування доцільності кластерної моделі організації виробництва та реалізації плодючої продукції на території Черкаської області; 2) розробка моделі плодючого кластера на території регіону.

Виклад основного матеріалу. Плодюча галузь – складна, багаторівнева економічна система, що об'єднує господарські суб'єкти ланцюгом “ресурсозабезпечення – виробництво плодів та ягід – транспортування – логістика – зберігання/переробка – реалізація – споживання”.

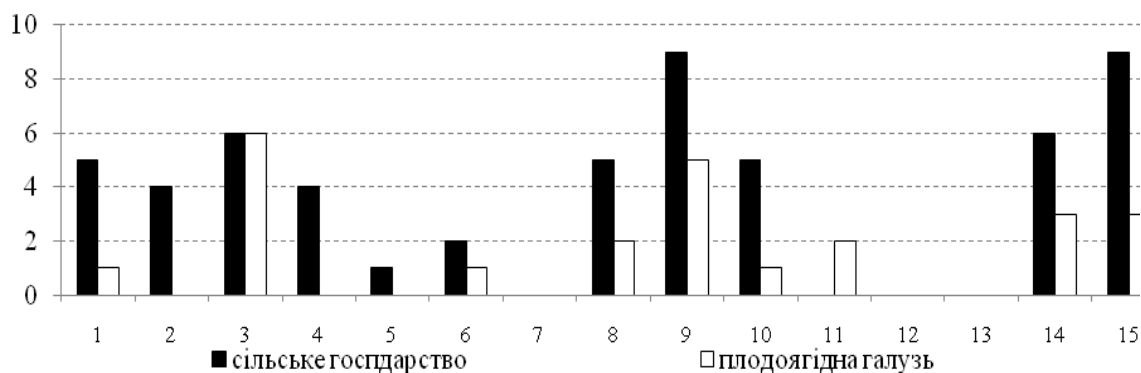
Про доцільність створення плодючого кластера на території Черкаської області свідчать дані аналізу, проведеного за методикою С.І. Соколенка [3] з використанням експертних оцінок факторів, сформульованих на основі показників конкурентоспроможності Портера, як показників кластерних можливостей галузі (рис. 1).

Різниця між фактичними і необхідними параметрами (рис. 1, а) для плодючої галузі (об'єкт) і сільського господарства (база порівняння) Черкащини свідчать про нижчий їх рівень для об'єкта, ніж для бази порівнян-

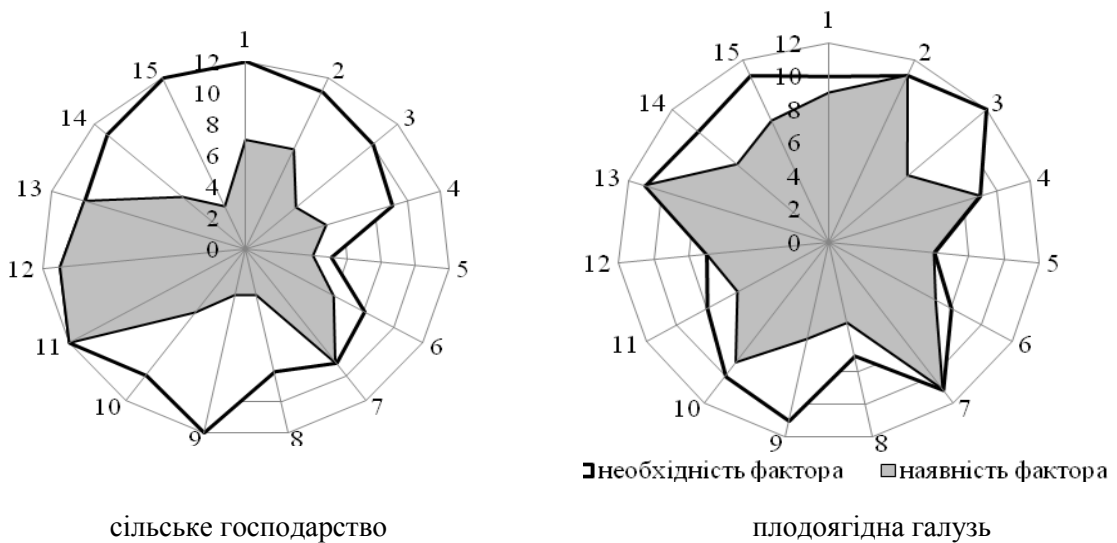
ня, що характеризує перевищення конкурентоспроможності плодючої галузі регіону (як об'єкта) над галузю сільського господарства в цілому (як бази порівняння). Графічні контури оцінки кластерних можливостей (рис. 1, б) також свідчать про близькість необхідних і фактичних параметрів для формування саме плодючого кластера порівняно з галузю сільського господарства регіону загалом.

Під плодючим кластером пропонуємо розуміти сукупність організаційно-економічних структур, що сприяють розподілу ресурсів на користь проектів з реалізації нового потенціалу економічного росту за виробництва та реалізації плодючої продукції на основі вертикальних і горизонтальних організаційних зв'язків, які ґрунтуються на ринкових транзакціях і формують єдині правила та принципи поведінки в межах кластера.

Плодючий кластер акумулює в собі довгострокові угоди виробників, держави, науковців щодо розвитку плодючої галузі, визначаючи параметри розвитку та підтримуючи стабільні очікування всіх господарюючих суб'єктів-учасників кластера. Тобто це консолідоване угруповання, в якому учасники володіють взаємодоповнювальними ключовими компетенціями, що дозволяють будувати єдині ланцюги цінностей.

а) різниця між фактичними і необхідними параметрами

б) графічний контур

Умовні позначення: 1 – природні ресурси; 2 – людські ресурси; 3 – фінансові ресурси; 4 – фізична інфраструктура; 5 – адміністративна інфраструктура; 6 – інформаційна структура; 7 – науково-дослідний потенціал; 8 – доступність інноваційних технологій; 9 – інвестиційний клімат і політика обласної влади; 10 – свобода конкуренції; 11 – наявність місцевих споживачів; 12 – наявність унікальних потреб; 13 – спеціалізований попит на продукцію; 14 – наявність кваліфікованих постачальників; 15 – наявність ефективних обслуговуючих (допоміжних) галузей.

Рис. 1. Різниця між фактичними і необхідними параметрами та графічний контур оцінки кластерних можливостей формування плодючої кластера в Черкаській області*.

* За результатами дослідження автора.

Стратегічними завданнями плодючої кластера є: 1) розвиток плодючої галузі на основі впровадження інтенсивних технологій виробництва плодів та ягід, використання високоурожайних сортів, поновлення та модернізації основних фондів; 2) забезпечення ефективності виробництва шляхом технічного переоснащення, підвищення продуктивності праці, застосування сучасних технологій виробництва; 3) поліпшення організації управління; 4) підвищення фінансової стійкості підприємств-учасників кластера через зростання ефективності виробництва, удосконалення форм і методів ведення господарської діяльності, розвиток фінансової інфраструктури, що забезпечує дієву підтримку аграрних підприємств, поліпшення кадрового забезпечення; 5) раціональне використання при-родних

і земельних ресурсів.

Особлива роль у плодючому кластері відводиться державі (рис. 2), а саме в питаннях: поліпшення макроекономічного, політичного, законодавчого та соціального фону; встановлення стабільного і передбачуваного макроекономічного, законодавчого та політичного середовища; поліпшення умов для ведення господарської діяльності завдяки своєчасному реагуванню на потреби кластера, враховуючи підприємницький, географічний та історичний контекст; сприяння створенню та розвитку кластера, посилюючи роль основних факторних умов; створення “інститутів підвищення конкурентоспроможності”, надаючи необхідну інфраструктуру для кластерного розвитку, при цьому намагаючись випередити потреби підприємницьких структур.

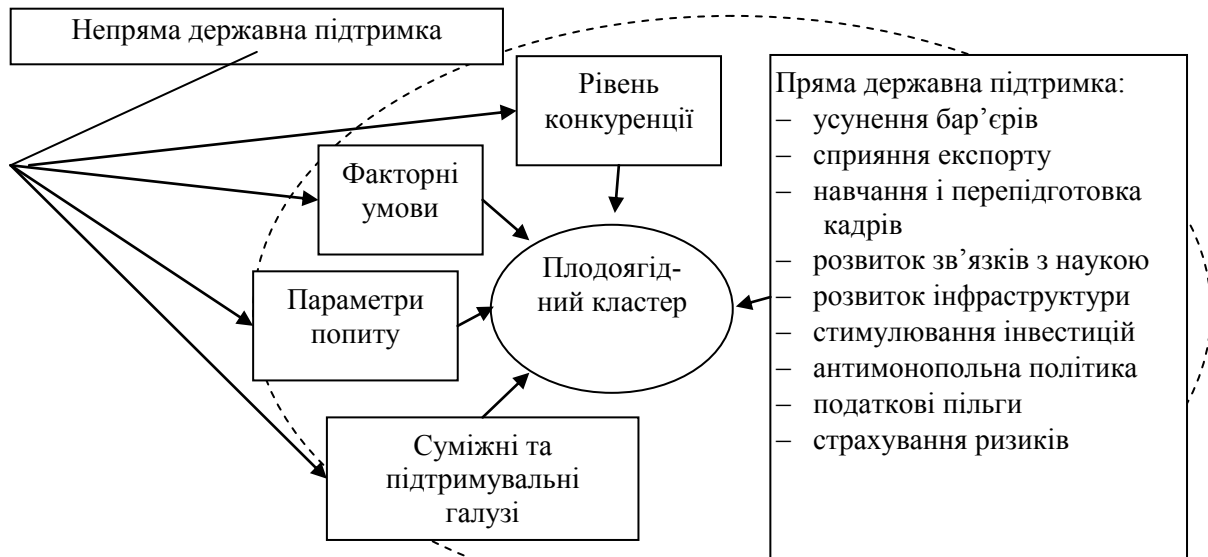

Рис. 2. Роль держави в межах плодогідного кластера*.

*За результатами дослідження автора.

При цьому роль держави повинна варіювати залежно від стадії життєвого циклу кластера.

Нарощування можливостей плодогідного кластера поряд із факторами поза кластером здійснюється завдяки синергетичному ефекту та ефекту масштабу, які дозволяють отримати якісно новий результат.

Концептуальна кластерна модель регіонального вертикально інтегрованого плодогідного підкомплексу з позиції теорії функціонування економічних систем наведена на рис. 3.

Відповідно до запропонованої концептуальної моделі учасниками плодогідного кластера Черкаської області (межі кластера) можуть бути: 1) сільськогосподарські підприємства, що займаються виробництвом плодів та ягід; 2) переробні підприємства, підприємства-постачальники матеріально-технічних ресурсів; 3) сервісні структури з надання послуг; 4) збутові організації (підприємства

роздрібної та оптової торгівлі); 5) фінансові структури (банки, кредитні спілки, страхові компанії тощо); 6) науково-інноваційні установи; 7) навчально-наукові заклади з підготовки, перепідготовки кадрів та підвищення кваліфікації; 8) державні структури (Головне управління агропромислового розвитку Черкаської обласної державної адміністрації, регіональні управління сільського господарства і продовольства, органи місцевого самоврядування).

Ядром плодогідного кластера, на наш погляд, може бути перш за все асоціація плододів регіону або одне чи кілька конкурентоспроможних підприємств, здатних виробляти якісну плодогідну продукцію або продукцію їх переробки, що є лідерами на ринку і мають здібність поліпшувати конкурентоспроможність своєї продукції у довгостроковій перспективі. Водночас вважаємо, що найбільш перспективним є формування як ядра плодогідного кластера асоціації плододів.

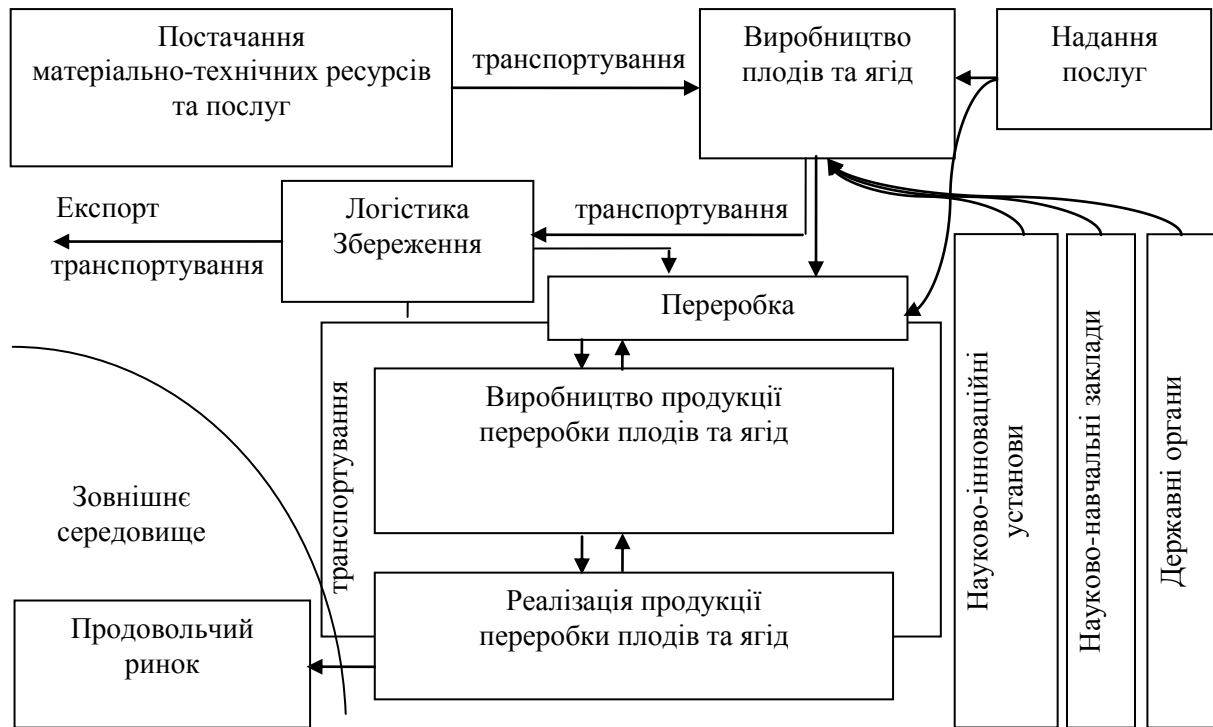

Рис. 3. Концептуальна кластерна модель вертикальної взаємодії учасників плодоягідної галузі на регіональному рівні*.

* За результатами дослідження автора.

Навколо ядра кластера формується (рис. 4):

– кластероутворювальний блок, до якого пропонуємо віднести малі, середні, великі сільськогосподарські підприємства, що займаються вирощуванням плодів та ягід і бажають бути учасниками кластера, а також промислові підприємства з переробки плодів та ягід;

– блок внутрішньої інфраструктури – підприємства та організації, що сприяють виробництву плодів та ягід і займаються забезпеченням техніки, добрив, засобів захисту і таке інше, транспортні організації тощо;

– блок зовнішньої інфраструктури – підприємства та організації, що сприяють розвитку кластера (задоволення інноваційних; фінансових; соціальних потреб).

Поділ кластера на блоки є умовним, а приналежність того чи іншого підприємства/організації до відповідного блоку залежить від рівня їх інтеграції в кластер. Цей рівень, як і всі компоненти та структура кластера, визначаються маркетинговими дослідженнями, які є обов'язковим етапом створення кластера і розв'язують задачі оптимі-

зації складу та структури кластера (визначення: а) кількості підприємств, що братимуть участь у кластері, та їх місця (ролі) в ньому; б) можливих зв'язків між підприємствами-учасниками кластера; в) міри втручання держави у формування та діяльність кластера; г) перспективи розвитку підприємств-учасників на основі їхнього поточного виробничого і фінансового стану тощо).

Формування кластера потребує створення в тій чи іншій формі координаційно-керівного органу між підприємствами, що становлять ядро кластера, державою та іншими учасниками кластера (рис. 5).

Координаційний центр виконує роль як координатора-посередника між усіма елементами кластера, так і керівного органу. Проте на початковому етапі його головною задачею є організація об'єднання підприємств-засновників кластера та одночасне налагодження зв'язків із державними органами. При цьому функції координаційного центру залежать від того, хто проявляє більшу ініціативу у створенні кластера – підприємства (організації) чи держава.

Рис. 4. Функціональна структура плодючого кластера*.

* За результатами дослідження автора.

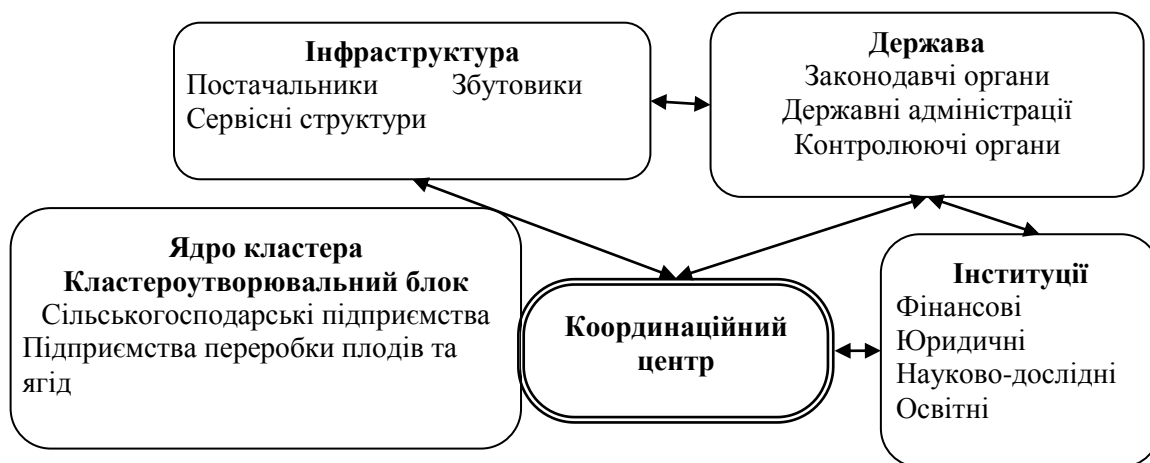

Рис. 5. Роль координаційного центру плодючого кластера*.

* За результатами дослідження автора.

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків. Таким чином, кластеризація є прогресивним напрямом організаційно-економічних перетворень у плодючій галузі, головним і визначальним чинником забезпечення її конкурентоспроможності, що сприяє: 1) формуванню ефективної моделі розвитку виробництва продукції; 2) зростанню економічної активності учасників кластера – суб'єктів господарювання всіх форм

власності; 3) прискоренню інноваційно-інвестиційних процесів; 4) підвищенню науково-технічних і виробничих можливостей підприємств-учасників кластера, їх конкурентоспроможності на ринку. У сформованому кластері однією з головних задач координаційного центру є налагодження процесу фінансування учасників, особливо в питанні розподілу прибутку, що може бути предметом подальших досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Саблук П. Т. Кластеризація як механізм підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості аграрної економіки / П. Т. Саблук, М. Ф. Кропивко // *Економіка АПК*. – 2010. – № 1.
2. Косач І. А. Мале підприємство в контексті кластерної моделі регіональної економіки / І. А. Косач // *Науковий вісник ЧДІЕУ*. – 2008. – № 1. – С. 116-126.
3. Соколенко С. И. Производственные системы глобализации : Сети. Альянсы. Партнерства. Кластеры : украинский контекст / С. И. Соколенко. – К. : Логос, 2002. – 646 с.
4. Marshall A. *Principles of Economics: An introductory volume [Electronic resource]* / A. Marshall. – London, UK : Macmillan, 1890. – Mode of access : <http://www.econlib.org/library/Marshall/marPtoc.html>.
5. Porter M. E. Council of Competitiveness and Monitor Group, Clusters of Innovation Initiative: Regional Foundations of U.S. Competitiveness / M. E. Porter. – Washington DC, USA : Council of Competitiveness, 2000. – P. 149-164.

